

www.ketab.ir

سرشناسه	: عبدالله هادی - ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: هشیاری، بهشتیاری: مقایسه دیدگاه روان تحلیلگران و اندیشه‌های علامه طباطبائی / هادی عبدالله.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۶ص.
موضوع	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛ ۱۴۶۲. روان‌شناسی: ۱۱۴.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۲-۲۲۵-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابخانه.
عنوان دیگر	: مقایسه دیدگاه روان تحلیلگران و اندیشه‌های علامه طباطبائی.
موضوع	: طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره ناخودآگاهی.
موضوع	: Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn-- Views on subconsciousness
موضوع	: طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره خودآگاهی.
موضوع	: Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn-- Views on self-consciousness (Awareness)
موضوع	: ناخودآگاهی.
موضوع	: Subconsciousness
موضوع	: خودآگاهی.
موضوع	: Self-consciousness (Awareness)
موضوع	: ناخودآگاهی -- دیدگاه روانشناسان.
موضوع	: Subconsciousness -- *Views of psychologists
موضوع	: خودآگاهی -- دیدگاه روانشناسان.
موضوع	: Self-consciousness (Awareness) -- *Views of psychologists
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
رده‌بندی کنگره	: BF۳۱۵
رده‌بندی دیویدی	: ۲/۱۵۴
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۵۹۲۰۵۷۵

هشیاری و ناهشیاری

مقاله دیدگاه روان تحلیلیگران و اندیشه های علامه طباطبائی

هادی عبدلی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۸

شماره ردیف ۱۴۶۲
شماره موضوعی روان‌شناسی- ۱۱۴
۱۳۹۸-۲۵

■ هشیاری و ناهشیاری: مقایسه دیدگاه روان‌تحلیل‌گرایی و اندیشه‌های علامه طباطبائی *

● مؤلف: هادی عبدلی

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

● چاپ: افق

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۸

● شمارگان: ۲۰۰

● قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸

● تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیرى جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

شابک: ۹۷۸-۶۰-۰۴۴۴-۲۲۵-۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

۱۵.....	مقدمه معاونت پژوهش
۱۹.....	مقدمه مؤلف

فصل اول: مفاهیم و تاریخچه

۲۵.....	مقدمه
۲۷.....	تعریف مفاهیم
۲۷.....	هشیاری
۳۰.....	آگاهی
۳۱.....	ادراک زیر آستانه‌ای
۳۱.....	پیش‌هشیار
۳۲.....	ناهشیار
۳۳.....	تاریخچه بحث هشیاری و ناهشیاری
۳۳.....	اندیشه‌های اولیه درباره هشیاری و ناهشیاری
۳۴.....	هشیاری و ناهشیاری در اندیشه‌های فلسفی
۴۲.....	هشیاری و ناهشیاری در روان‌شناسی
۵۲.....	هشیاری و ناهشیاری در مکتب تحلیلی
۵۵.....	هشیاری و ناهشیاری از دیدگاه روان‌شناسان شناختی

برخی از ویژگی‌های پردازش ناهشیار و هشیار از دیدگاه علوم شناختی.....	۵۹
گستره ناهشیار در نظریه روان‌شناسان شناختی.....	۶۲
مدل پاور و بروین برای ناهشیار: ترکیبی از مدل فروید و مدل شناختی‌ها.....	۶۳
مطالعات زیست‌شناختی درباره هشیاری و ناهشیاری.....	۶۷
بررسی مفهوم هشیاری و ناهشیاری در آثار اندیشمندان مسلمان.....	۷۲
خلاصه فصل اول.....	۸۰

فصل دوم: مفهوم هشیاری و ناهشیاری در مکتب روان‌تحلیلیگری

مقدمه.....	۸۵
دیدگاه فروید درباره هشیاری و ناهشیاری.....	۸۷
مدل‌های فروید برای بررسی هشیار و ناهشیار.....	۸۷
تقسیم روان به هشیار و ناهشیار.....	۹۰
سطح ناهشیار.....	۹۰
سطح پیش‌هشیار.....	۹۱
سطح هشیار.....	۹۲
بخش ناهشیار ذهن و امور ناهشیار شده.....	۹۲
شواهدی برای وجود ضمیر ناهشیار.....	۹۴
نمودهای بخش ناهشیار ذهن در زندگی انسان.....	۹۵
اقسام لغزش‌های فرویدی.....	۹۷
فرایند شکل‌گیری هشیاری.....	۹۷
خصوصیات بخش ناهشیار.....	۹۸
پویایی ناهشیار.....	۱۰۰
فرایند ناهشیار؛ اولیه یا ثانویه؟.....	۱۰۰
هشیاری و ناهشیاری؛ مطلق یا نسبی؟.....	۱۰۱

گستره ناهشیار.....	۱۰۲
ماهیت مثبت یا منفی روان ناهشیار.....	۱۰۲
ناهشیار تحت سرکوبی یا گسستگی.....	۱۰۳
مدل کارکردی (ساختاری) درباره ناهشیار.....	۱۰۳
بن.....	۱۰۳
من.....	۱۰۶
فرامن.....	۱۰۹
محتوای ناهشیار.....	۱۱۱
فرایندهای ناهشیار ذهن.....	۱۱۲
عقد ادیپ و شروع فرایند سرکوب.....	۱۱۲
سرکوب.....	۱۱۴
عقد الکتر.....	۱۱۵
مقاومت.....	۱۱۵
مقاومت هشیارانه و ناهشیارانه.....	۱۱۶
انتقال.....	۱۱۶
تمایلات مازوخیستی زنان.....	۱۱۷
غبطه آلتی.....	۱۱۷
مکانیزمهای دفاعی؛ شیوههای ناهشیار کنار آمدن با اضطراب.....	۱۱۸
بیماری و ناهشیار.....	۱۱۹
امکان هشیار شدن محتوای ناهشیار.....	۱۲۰
روشهای کشف محتوای ناهشیار ذهن.....	۱۲۱
دین و ناهشیار در نظریه فروید.....	۱۲۲
جمع‌بندی دیدگاه فروید.....	۱۲۳
دیدگاه یونگ درباره هشیاری و ناهشیاری.....	۱۲۴
فرایند شکل‌گیری هشیاری از نظر یونگ.....	۱۲۴

- ۱۲۶ منابع هشیاری.....
- ۱۲۷ هشیاری و ناهشیاری؛ مطلق یا نسبی؟.....
- ۱۲۷ گستره ناهشیار.....
- ۱۲۸ ارزش و اعتبار داده‌های هشیار.....
- ۱۲۸ ماهیت ناهشیار از دیدگاه یونگ.....
- ۱۳۰ ساختار روان طبق نظریه یونگ.....
- ۱۳۰ ناهشیار شخصی.....
- ۱۳۱ عقده‌ها.....
- ۱۳۲ عامل بدید آبی عقده‌ها در ناهشیار شخصی.....
- ۱۳۳ ناهشیار جمعی.....
- ۱۳۴ من.....
- ۱۳۵ چهار کارکرد روان از نظر یونگ.....
- ۱۳۷ کارکردهای ناهشیار از دیدگاه یونگ.....
- ۱۳۸ رابطه فرد و ناهشیاری.....
- ۱۳۹ محتوای ناهشیار.....
- ۱۴۰ محتوای ناهشیار جمعی یونگ.....
- ۱۴۴ خود.....
- ۱۴۵ تفاوت خود و من در نظر یونگ.....
- ۱۴۶ شکل و محتوای کهن‌الگویی.....
- ۱۴۷ نقش کهن‌الگوها در شکل‌دهی شخصیت.....
- ۱۴۸ رابطه کهن‌الگو، عقده و رفتار.....
- ۱۴۹ بیماری و ناهشیاری.....
- ۱۵۰ امکان هشیار شدن محتوای ناهشیار.....
- ۱۵۱ دین و ناهشیار در نظریه یونگ.....

۱۵۳	کهن‌الگوی خدا.....
۱۵۳	خدا به مثابه شکل کهن‌الگو.....
۱۵۴	خدا به مثابه محتوای کهن‌الگو.....
۱۵۵	جمع‌بندی دیدگاه یونگ.....
۱۵۷	دیدگاه آدلر درباره هشیاری و ناهشیاری.....
۱۵۷	شواهدی برای ناهشیار.....
۱۵۸	فرایند اولیه یا ثانویه.....
۱۵۹	ناهشیار تحت سرکوبی یا گسستگی.....
۱۶۱	فرایندهای ناهشیار.....
۱۶۱	مسامحه خلاف قانون.....
۱۶۱	انتخاب سبک زندگی.....
۱۶۲	جمع‌بندی دیدگاه آدلر.....
۱۶۴	دیدگاه هورنای درباره هشیاری و ناهشیاری.....
۱۶۴	رقابت‌جویی برای جبران ضعف‌های ناهشیار.....
۱۶۵	نیازهای روان‌رنجورانه ناهشیار.....
۱۶۵	تعارض بنیادی ناهشیار.....
۱۶۷	جمع‌بندی دیدگاه هورنای.....
۱۶۷	دیدگاه سالیوان درباره هشیاری و ناهشیاری.....
۱۶۹	ناهشیار تحت سرکوبی یا گسستگی.....
۱۷۲	جمع‌بندی دیدگاه سالیوان.....
۱۷۳	دیدگاه نظریه‌پردازان روابط موضوعی درباره هشیاری و ناهشیاری.....
۱۷۴	فرایندهای ناهشیار در نظریه‌های روابط موضوعی.....
۱۷۸	ناهشیار؛ فرایند اولیه یا ثانویه.....
۱۷۹	جمع‌بندی دیدگاه نظریه‌پردازان روابط موضوعی.....

هشیاری و ناهشیاری در دهه‌های اخیر	۱۷۹
انواع سه گانه ناهشیار از دیدگاه استلر و اتوود (۱۹۹۹): ناهشیار پویا،	
ناهشیار پیش‌تأملی و ناهشیار غیرمنطقی	۱۸۳
جمع‌بندی دیدگاه نظریه‌پردازان متأخر	۱۹۲
خلاصه فصل دوم	۱۹۲

فصل سوم: مفهوم هشیاری و ناهشیاری در آثار علامه طباطبایی *

مقدمه	۱۹۷
زمینه‌های شکل‌گیری آگاهی در انسان	۱۹۷
۱. نظریه فطرت‌گرایی	۱۹۸
۲. نظریه تجربه‌گرایی	۱۹۹
۳. نظریه فطرت - تجربه گرایی	۲۰۰
اقسام آگاهی‌های انسان با توجه به ابزار آن	۲۰۲
آگاهی حضوری و حصولی	۲۰۵
متعلقات آگاهی حضوری	۲۰۵
آگاهانه بودن ادراکات حضوری	۲۰۹
اقسام آگاهی به نفس و حالات نفسانی	۲۰۹
آگاهی و آگاهی از آگاهی	۲۱۰
مراتب آگاهی حضوری	۲۱۰
رشد خودآگاهی	۲۱۱
ماهیت من	۲۲۱
کیفیت آگاهی از حالات نفسانی	۲۲۳
اقسام خودآگاهی	۲۲۷

۲۳۱	جهان آگاهی.....
۲۳۴	درک وجود خارجی.....
۲۳۵	آگاهی از افعال خود.....
۲۳۵	فرایند شکل گیری و تحقق یک رفتار حرکتی.....
۲۳۶	افعال تدبیری و افعال تخیلی.....
۲۳۸	ملکات ذهنی؛ الگوهای پیش هشیار عمل انسان.....
۲۳۹	محتوای پنهان در نفس.....
۲۴۴	شرک خفی.....
۲۴۵	حُب و بغض نفس عامل ناهشیار در رفتار انسان.....
۲۴۷	حیلولت خداوند بین انسان و قلبش.....
۲۴۹	ذکر، غفلت و فراموشی.....
۲۵۰	مراتب ذکر قلبی در آیات قرآن.....
۲۵۱	توحید فطری و فراموشی پیمان توحید.....
۲۵۴	فراموشی.....
۲۵۷	غفلت از فطرت خداشناسی.....
۲۶۱	علل غفلت از خداشناسی فطری.....
۲۶۱	۱. توجه به مظاهر زندگی مادی.....
۲۶۲	۲. غرق شدن در نعمت ها.....
۲۶۲	۳. آرزوهای دراز.....
۲۶۳	۴. فراموش کردن روز حساب.....
۲۶۳	۵. هم نشینی با دوستان ناباب.....
۲۶۴	۶. بغی، حسادت و طغیان.....
۲۶۴	نظام ارزشیابی درونی برای فجور و تقوا.....

۲۶۵	الهام؛ نوعی احساس ناخود آگاه.....
۲۶۶	ناهشیار همیشه می‌تواند هشیار شود.....
۲۶۷	خلاصه فصل سوم.....

فصل چهارم: مقایسه دیدگاه روان‌تحلیلگران و علامه طباطبایی *

۲۷۱	محتوای سطح هشیار و ناهشیار روان.....
۲۸۲	سازمان‌های هشیار، پیش‌هشیار و ناهشیار در آثار علامه.....
۲۸۲	هشیاری.....
۲۸۴	پیش‌هشیار.....
۲۸۸	ناهشیار.....
۲۸۹	نقش هشیار و ناهشیار در شکل‌دهی رفتار.....
۲۹۵	فرایند شکل‌گیری هشیاری.....
۲۹۷	مسیرهای گوناگون حصول آگاهی به آگاهی درباره امور فطری انسان.....
	بخش ناهشیار و امور ناهشیار شده در نظریه فروید و مقایسه آن با ایده‌های
۲۹۹	علامه طباطبایی (ع).....
۲۹۹	بخش ناهشیار.....
۳۰۰	امور ناهشیار شده.....
۳۰۱	فرایند ناهشیاری.....
۳۰۴	کیفیت هشیار شدن امور ناهشیار.....
۳۰۶	فرایند ناهشیاری (اولیه یا ثانویه).....
۳۰۷	رابطه هشیار و ناهشیار.....
۳۰۸	ماهیت ناهشیار (زیستی و مادی یا غیرمادی).....
۳۰۸	کارکرد ناهشیار.....

۳۰۹	گستره ناهشیار.....
۳۱۱	عوامل ناهشیار در روان انسان.....
۳۱۱	محتوای ناهشیار.....
۳۱۲	شناختی یا عاطفی بودن ناهشیار.....
۳۱۵	منابع.....
۳۱۵	الف) فارسی.....
۳۲۵	ب) لاتین.....
۳۳۹	نمایندها.....

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند چه تلخ واقعیتهای است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق و امدادار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام برجسته ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گویا ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دباع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری

و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشواری‌تر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و نام‌آلات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزودنشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و دستاوردهای خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش درپیش است. از این‌رو، افزون بر انتقاد، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو روان‌شناسی اسلامی که با تلاش پژوهشگر ارجمند حجت‌الاسلام آقای دادی عبدلی نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده مقایسه و تحلیل در مورد سازه‌های هشیاری و ناهشیاری در مکتب روان‌تحلیلی‌گری و اندیشه‌های علامه طباطبائی^ع است. معاونت پژوهش از مؤلف محترم و حجج اسلام والسالمین آقایان دکتر رحیم میردریگوندی و دکتر محمدرضا احمدی محمدآبادی که با مطالعه و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه تشکر می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع

مقدمه مؤلف

خاستگاه علوم انسانی، غرب است و اندیشه‌ها در این حوزه، در مجامع علمی غربی تولید شده است. خود این مسئله چیز بدی نیست، ولی زمانی مشکل ساز می‌شود که می‌بینیم این اندیشه‌ها به مبانی نادرست فلسفی آنها آلوده شده است؛ یعنی مثلاً روان‌شناسی آنها براساس برداشت نادرستی که درباره انسان، ویژگی‌ها و نیازهای او در فلسفه غرب وجود دارد، بنا شده است.

کتاب‌هایی که در حوزه روان‌شناسی در کشور ما چاپ می‌شود، معمولاً یا ترجمه کتاب‌های غربی است یا محصول آنها، و بنابراین مبانی و اندیشه‌های نادرست غربی در این کتاب‌ها منعکس شده است. این مسئله، ضرورت تحول در علوم انسانی را که رهبر معظم انقلاب بر آن بسیار تأکید دارند، یادآور می‌شود.

بنابراین تلاش جامعه علمی کشور باید بر تولید محتوا برای علوم انسانی اسلامی متمرکز شود. روان‌شناسی، شاخه‌ای از علوم انسانی است که به مطالعه رفتار و ویژگی‌های انسان می‌پردازد. یکی از مباحث مهم در حوزه روان‌شناسی که مکاتب گوناگون روان‌شناسی آن را بررسی کرده‌اند، هشیاری و ناهشیاری است: آیا انسان ادراکات یا افعالی

دارد که به آنها هشیاری نداشته باشد؟ آیا سطحی در روان انسان وجود دارد که محتوای آن هشیار نباشد؟ هشیاری در شخصیت انسان غلبه دارد یا ناهشیاری؟ چنانچه ناهشیاری در روان انسان وجود دارد، چه تأثیری بر رفتار او می‌گذارد؟

بسیاری از روان‌شناسان به این پرسش‌ها پاسخ داده و نظریه‌های متفاوتی دربارهٔ آنها ارائه کرده‌اند؛ ولی پژوهش‌های اندکی دربارهٔ این مفاهیم در منابع دینی، از جمله آیات و روایات به چشم می‌خورد. بنابراین ضرورت چنین مطالعاتی احساس می‌شود.

کتاب پیش رو درصدد بررسی این مفاهیم در نظریات روان‌تحلیلگران و آثار علامه و مقایسهٔ آنها با هم است. امید است که این گام کوچک در مسیر تدوین متون روان‌شناسی اسلامی مورد قبول حق تعالی قرار گیرد.

این کتاب، چهار فصل دارد. در فصل اول، مفهوم هشیاری و ناهشیاری و تاریخچهٔ این بحث در اندیشهٔ بشری بررسی می‌شود. برای این منظور اندیشه‌های اولیهٔ ماقبل تاریخ و نخستین اندیشه‌های فلسفی، سیر تاریخی مطالعهٔ این مفهوم در متون فلسفی و ورود آن به حوزهٔ روان‌شناسی و سیر تاریخی و تحول آن در عرصهٔ علمی با دقت بارزینی، و آرای فلاسفه و اندیشمندان مسلمان بررسی می‌شود. در فصل دوم، مفهوم هشیاری و ناهشیاری در نظریهٔ روان‌تحلیلی بررسی می‌گردد. در این زمینه نخست نقش هشیاری و ناهشیاری و تأثیر آن بر رفتار و

شخصیت و فرایندهای ناهشیار ذهن، از دیدگاه نظریه پردازان شاخص روان تحلیلگر مطالعه می شود. سپس روند تحولی بررسی هشیاری و ناهشیاری از سوی نظریه پردازان روان تحلیلگر پیگیری، و در پایان بررسی هر نظریه، مقایسه ای با نظریه های پیشین انجام می شود. در فصل سوم، هشیاری و ناهشیاری در آثار علامه طباطبائی* پیگیری می گردد. بدین منظور آثار علامه طباطبائی* درباره هشیاری و ناهشیاری بررسی شده است. همچنین در فصل چهارم، اندیشه های روان تحلیلگران و علامه طباطبائی* درباره هشیاری و ناهشیاری و تأثیر آنها بر رفتار با هم مقایسه می شود.

لازم است از راهنمایی های علمی و نکته سنجی های استادان بزرگوار، حجج اسلام دکتر ابوالقاسم بشری، دکتر رحیم نارویی نصرتی، دکتر رحیم میردریگوندی، دکتر محمدرضا احمدی، دکتر علی ابوترابی، جناب آقای عبدالرسول عبودیت و نیز همه کسانی که مرا در این مسیر یاری کرده اند، تشکر و قدردانی کنم.